

**ВПЛИВ КОМУНІКАТИВНОГО МЕТОДУ НА РОЗВИТОК
КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ
ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ**

**INFLUENCE OF THE COMMUNICATIVE METHOD ON THE DEVELOPMENT
OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS-PHILOLOGISTS
WHEN STUDYING GERMAN AND ENGLISH LANGUAGES**

Сергєєва О.М.,

orcid.org/0000-0001-7692-7310

асистент кафедри прикладної лінгвістики

*Національного аерокосмічного університету імені М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

Черкашенко І.С.,

orcid.org/0000-0002-1035-2646

старший викладач кафедри прикладної лінгвістики

*Національного аерокосмічного університету імені М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

У статті розкрита важливість використання комунікативного методу на заняттях із німецької та англійської мов зі студентами спеціальності «Філологія». Для успішного виконання завдань, що стоять перед викладачем вищого навчального закладу, необхідно створити ситуацію, за якої викладач і студент стають повноправними суб'єктами системи освіти, а основою навчання буде рівноправний діалог між тим, хто навчає, і тим, хто навчається. У зв'язку з цим підвищення ефективності навчання безпосередньо залежить від доцільності використання різноманітних методів навчання, а саме комунікативного методу.

Надано рекомендації щодо використання на заняттях із німецької та англійської мов методів, що стимулюють студентів до творчої, продуктивної праці, викликають прагнення до активних дій, спілкування й висловлювання власних думок німецькою та англійською мовами. Основним завданням викладача є навчити студентів мислити іноземною мовою. А це можливо, якщо використовувати комунікативний метод навчання. Навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії студентів. Це взаємонавчання, де і студент, і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчального процесу, організація якого передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин відповідної ситуації, проектна робота, тощо.

Запропоновано оптимальний розподіл часу на занятті для кращого формування навичок і вмій, створення атмосфери співробітництва, взаємодії.

Надано лексичні ігри, деякі з яких є авторською розробкою («Alias Party», «Хто я?», «Відгадай намальоване слово», «Табу» німецькою мовою), для кращого засвоєння матеріалу на заняттях.

Ключові слова: методика викладання, вища школа, комунікативний метод, співпраця, взаємодія на заняттях, види мовленнєвої компетенції, засоби навчання, лексичні ігри.

The article considers the importance of the communicative method in German classes with students of the specialty "Philology". For the successful completion of the tasks facing the teacher of a higher educational institution, it is necessary to create a situation in which the teacher and student become full-fledged subjects of the education system, and the basis of training will be an equal dialogue between those who teach and those who study. In this regard, increasing the effectiveness of training directly depends on the appropriateness of using various teaching methods, namely the communicative method. The article gives recommendations as for using in German and English classes methods that stimulate students to creative, productive activities that cause a desire for action, communication and expressing oneself in German and English. The main task of the teacher is to teach students to think in a foreign language. So, this becomes possible when using a communicative teaching method. The educational process happens due to constant active interaction of students. This is mutual learning, where both the student and the teacher are equal and equivalent subjects of learning. The education process provides for the modeling of life situations, the use of role-playing games, a joint solution to the problem based on an analysis of the circumstances of the relevant situation, and design work as well. The optimal distribution of time during the lesson is proposed for better skills and abilities development, creation of a cooperative atmosphere and interaction. Lexical games some of which are author's development are provided ("Alias Party", "Who I am?", "Guess the drawn word", "Taboo" in German), for the best digestion of material at classes. From a methodological point of view, the game usually develops a certain volume of material, its repetition is ensured many times. This repetition can be carried out either unchanged (a game exercise involving each student is accurately repeated), or the material is worked out in a new version of the game while maintaining a general orientation, which is preferable, since it supports interest in the game. Thus, for the teacher, the game is an analogue of an exercise in which the material necessary for its absorption is repeated. While for students, the game is an interesting, fascinating interaction with a teacher and classmates, during which the creation of a statement is dictated by internal needs and accompanied by positive emotions, which contributes to the successful absorption of material.

Key words: teaching methodology, higher school, communicative method, cooperation, interaction in the classroom, types of speech competence, teaching aids, lexical games.

Постановка проблеми. Сучасні інтеграційні процеси й активізація взаємодії країн в умовах відкритого й цілісного світу вводять іноземні мови в освітні пріоритети, в обов'язкову компетентнісну складову частину моделі підготовки фахівця з вищою освітою як дієвий інструмент підготовки молодого покоління до життєдіяльності в нових умовах міжнародної взаємодії та співробітництва. Комунікативний метод вивчення німецької та англійської мов тісно пов'язаний зі свідомо практичним методом, який відіграв позитивну роль у розвитку методики викладання іноземних мов. Необхідність удосконалення цього методу диктується життям. Установлюються дедалі більш тісні економічні, наукові й культурні зв'язки нашої країни з зарубіжними країнами.

Нині потрібне практичне володіння іноземною мовою для здійснення міжнародних контактів у різних галузях промисловості, вироблення вміння розуміти іноземну мову на слух і при читанні, а також уміння висловлювати думки іноземною мовою усно й письмово. При цьому не применшується загальноосвітнє і виховне значення вивчення іноземних мов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комунікативний метод був започаткований у Великобританії в 60-х роках минулого століття. Тоді стало зрозумілим, що традиційні методи навчання не задовольняють потреби іноземців, які хотіли за короткий час вивчити іноземну мову. Багато вчених вивчали доцільність використання цього методу (І.Л. Бім, Г. Уїдоусон, У. Литлвуд, Г.Е. Піфо, Ю.І. Пассов, І.М. Верещагіна, В.В. Сафонова, Н.І. Гез, Д.А. Леонтьєва). На думку Д.А. Леонтьєвої, навчання будь-якого предмета, в тому числі іноземної мови, означає передачу студентам знань та управління їхньою діяльністю, спрямованою на розробку певних навичок і вмінь. У процесі навчання іноземної мови наявна доцільна зміна фізичної й психічної діяльності студентів на основі їх досвіду в рідній мові [6, с. 56].

О.Б. Тарнопольський зазначає, що найдоречніше застосовувати комунікативні вправи різних рівнів, а найкраще – вправи найвищого рівня, призначені для засвоєння мовного матеріалу і розвитку мовленнєвих умінь у реальній комунікативній ситуації, а також таких, що відповідають меті навчання – розвитку комунікативної компетентності [17, с. 53].

Комунікативне навчання іноземних мов має діяльнісний характер, оскільки мовне спілкування здійснюється за допомогою «мовної діяль-

ності», яка своєю чергою служить для вирішення завдань продуктивної людської діяльності в умовах соціальної взаємодії людей, що спілкуються між собою (І.А. Зимня, Г.А. Китайгородська, А.А. Леонтьєв).

Уміння, що використовує людина в процесі своєї мовленнєвої діяльності, як стверджує М.І. Пентилюк, називаються комунікативними вміннями, що ґрунтуються на чіткому усвідомленні дії, її складу, структури [12, с. 14].

О.І. Пометун вважає, що зайняття з іноземних мов мають захоплювати, пробуджувати інтерес та мотивацію. Ефективність і сила впливу на емоції і свідомість студентів великою мірою залежать від умінь і стилю роботи конкретного вчителя [13, с. 82].

Постановка завдання. Мета статті полягає в обґрунтуванні системи методів і прийомів, які сприяють розвитку комунікативної компетентності студентів.

Виклад основного матеріалу. Навчання передбачає активність не тільки того, хто навчається, але й того, що вивчається, прояв студентами зусиль, спрямованих на систематизацію, узагальнення, абстрагування, виділення причинних, цільових, наслідкових, логічних та інших зв'язків між предметами, явищами, діями. Питання про те, як треба діяти для досягнення певного результату в оволодінні діяльністю, становить головний предмет будь-якої методики [10, с. 23].

Свідоме оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування передбачає усвідомлення мовних явищ і функціонування в мові фонетичного, лексичного й граматичного матеріалу відповідно до ситуації спілкування, придбання практичних знань як бази самоконтролю й самокорекції. Це забезпечується раціональною комбінацією теорії й практики.

Г.Г. Почепцов стверджує, що недооцінювання ролі теорії призводить до неміцності навичок і відсутності впевненості в правильності мови, збільшення часу на засвоєння матеріалу і применшення загальноосвітнього значення вивчення іноземної мови. Проте елементи свідомості слід зміцнювати інтуїтивно-імітаційними прийомами роботи, що сприяють створенню відчуття мови [14, с. 45].

Використання бази рідної мови в основному приховано від того, кого навчають. У відчутній формі рідна мова виступає для студента в процесі усвідомлення явищ мови, що вивчається в зіставленні з рідним. Опора на наочно-ситуативне й логічне мислення необхідна тому, що мовне спілкування будується на сукупності

образів зовнішнього світу, понять і лінгвістичних знаків. Для відображення цих зв'язків необхідний, таким чином, чуттєво-наочний етап у навчанні. Він забезпечується застосуванням аудіовізуальних засобів наочності. Аудіовізуальні посібники допомагають усвідомити зв'язок між образом, поняттям і словом, відтворити слово або мовний зразок за наочною підказкою, уявити собі ситуацію спілкування й висловитися відповідно до неї [6, с. 78].

Практична, або комунікативна, спрямованість навчання іноземної мови передбачає вироблення вмінь розуміти основні ідеї тексту як на конкретну, так і на абстрактну тему, в тому числі й дискусії за фахом, вільно спілкуватися з носіями мови, чітко, детально висловитись на широке коло тем, виражати свою думку з певної проблеми, наводячи різноманітні аргументи за і проти, чітко, логічно, детально висловлюватись на складні теми, демонструючи свідоме володіння граматичними структурами. Досягнення цих завдань можливе за виконання таких умов:

1) паралельне, взаємозалежне і водночас диференційоване навчання видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання й письма;

2) формування фонетичних, лексичних, граматичних навичок як основи для розвитку мовленнєвих умінь;

3) оволодіння мовним матеріалом, діями й операціями з ним у мові відбувається поетапно й завершується створенням стереотипів лінгвістичних знаків (звуків, букв, морфем, слів, словоформ, словосполучень, структурних моделей речень, інтоном), представлених у слухових, мовленнєво-руховних, тактильних, зорових і руко руховних образах. Воно здійснюється шляхом мовленнєвих вправ зі значною перевагою останніх; при цьому основна увага приділяється одномовним вправам [5, с. 98]. Наукова організація навчального процесу передбачає циклічність його елементів, що дотримується в розумних межах, єдність завдань аудиторних, лабораторних і домашніх видів роботи, варіативність ланок системи навчання й гнучкість управління з боку того, хто навчає, облік індивідуальних особливостей студентів, а також розв'язання проблеми кількісної і якісної конкретизації бажаних результатів навчання на фонетичному, лексичному, граматичному і мовленнєвому рівнях і необхідність навчити студентів самостійно працювати над іноземною мовою [16, с. 67]. Подальше вдосконалення застосовуваних у цей час методів – завдання важливе й актуальне. Про це свідчать матеріали науково-методичних кон-

ференцій, науково-експериментальна розробка методичних проблем, що проводиться в нашій країні й за кордоном. Навчання іноземних мов стало предметом обговорення в міжнародному масштабі. Виникла необхідність заохочувати вивчення іноземних мов і цивілізацій як важливого засобу для розширення спілкування між народами, їх кращого ознайомлення з культурою кожної країни, а також зміцнення міжнародного співробітництва. Однією з найпопулярніших методик є комунікативний підхід, який, як впливає з його назви, спрямований на практику спілкування. Ця методика відмінно «працює» в Європі та США [1, с. 28].

Комунікативна методика спрямована саме на можливість спілкування. Однак помилково вважати, що комунікативний метод призначений тільки для легкої бесіди. Той, хто прагне бути професіоналом у конкретній галузі, регулярно читає публікації за своєю тематикою в іноземних виданнях. Володіючи значним словниковим запасом, він легко орієнтується в тексті, але для того, щоб підтримати бесіду з іноземним колегою на ту саму тему, йому доводиться докладати колосальних зусиль. Комунікативний метод покликаний, у першу чергу, усунути страх перед спілкуванням. Людина, яка озброєна стандартним набором граматичних конструкцій і словниковим запасом 600–1000 слів, легко знайде спільну мову в незнайомій країні [10, с. 23]. Провідні західні оксфордський і кембриджський підходи до мови поєднують те, що в основу роботи більшості курсів покладена комунікативна методика, інтегрована з деякими традиційними елементами викладання. Вона передбачає максимальне занурення студента в мовний процес, що досягається за допомогою зведення апеляції до рідної мови до мінімуму. Основна мета цієї методики – навчити студента спочатку вільно говорити мовою, а потім думати нею [9, с. 101].

Важливим є й те, що механічні відтворювальні вправи теж відсутні: їх місце займають ігрові ситуації, робота з партнером, завдання на пошук помилок, порівняння й зіставлення, що підключають не тільки пам'ять, але й логіку, уміння мислити аналітично й образно. Часто в підручниках наводять витримки з німецького тлумачного словника. Увесь комплекс прийомів допомагає створити німецькомовне та англійське середовище, в яких мають «функціонувати» студенти: читати, спілкуватися, брати участь у рольових іграх, викладати свої думки, робити висновки. Комунікативний підхід орієнтований на розви-

ток не тільки мовних знань, але й креативності й загального кругозору студента [16, с. 29]. Мова дуже тісно переплітається з культурними особливостями країни, отже, у процесі вивчення німецької або англійської мови неодмінно варт включати країнознавчий аспект. Комунікативний метод спрямований на одночасний розвиток основних мовних навичок (усної й письмової мови, граматики, читання й сприйняття на слух або аудіювання) у процесі живого, невимушеного спілкування. Навчити студента спілкуватися чужою мовою – ось головне завдання викладача. Лексика, граматичні структури, вислови чужої мови подають студенту в контексті реальної, емоційної ситуації, яка сприяє швидкому й міцному запам'ятовуванню досліджуваного матеріалу [5, с. 57].

Комунікативний метод передбачає руйнування психологічного бар'єра між викладачем і студентом. А коли люди перестають відчувати «дистанцію» між собою й викладачем, коли їм цікаво, весело й приємно з ним спілкуватися – їм простіше почати розмовляти чужою мовою [11, с. 25]. Численні ігрові елементи у викладанні вносять позитивні зміни в заняття, підтримують позитивне емоційне налаштування студентів, підсилюють їх мотивацію. Робота «у парах», «у трійках», участь у дискусіях на теми, що студенти досліджують, що їх цікавлять, – усе це дає змогу викладачеві врахувати індивідуальні особливості студентів, зробити заняття творчими й захопливими і водночас дає змогу непомітно для студентів здійснювати повний контроль над процесом навчання [15, с. 278].

Так, наприклад, уже перше заняття – знайомство з групою – можна провести у вигляді короткої розповіді студентів про себе, а потім учасники групи задають оповідачеві всілякі запитання про його захоплення, друзів, плани на майбутнє тощо. Цей процес опитування можна контролювати за допомогою вручення захоплювальних знаків у вигляді, наприклад, кольорових осінніх листочків із паперу за кожне правильно сформульоване запитання. Одночасно можна домовитися про кількість питань, необхідну для того, щоб отримати ту чи іншу оцінку. Зазвичай це вносить позитивні зміни в навчальний процес і надає естетичного вигляду. На наступних заняттях за різними видами комунікативної діяльності можна закріпити різні кольори паперових листочків: блакитний – за правильний переклад речення з певною граматичною структурою, жовтий – при побудові свого речення з лексичною одиницею, що відпрацьовується, або словосполученням, чер-

воний – за складання й відтворення діалогу тощо. Крім усього, це дає змогу відстежувати участь студентів у всіх видах комунікативної діяльності, проведених на цьому занятті.

Після освоєння лексики певного розділу підсумкове заняття можна провести у вигляді рольової гри. Метод «Мікрофон» дає змогу кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію.

Для закріплення лексичного матеріалу можна використовувати низку лексичних ігор, деякі з яких ми наводимо нижче.

1) Гра «Alias Party». Група має поділитись на дві команди, в яких обирається капітан. Кожен студент отримує по картці з восьми словами з теми, яка вивчається. За дві хвилини один гравець має пояснити всі слова на картці своїй команді, не використовуючи спільнокореневі слова. Хто відповідає першим та послідовність гравців, вирішує капітан команди. Скільки слів відгадала команда, стільки балів вона заробила. Наприкінці визначається переможець шляхом підрахування балів. Під час гри студенти спілкуються виключно німецькою мовою.

2) «Відгадай намальоване слово». Студент підходить до дошки, викладач показує йому на картці слово німецькою чи англійською мовою, він має зобразити його у вигляді малюнка на дошці, а інші студенти мають відгадати його. Наприкінці гри на дошці багато малюнків. Студенти ще раз повторюють лексику, називаючи слова з артиклем та множину (для німецької мови). Цю гру можна проводити у вигляді змагання. Група ділиться на дві команди. Члени кожної команди виходять по черзі до дошки та малюють для своєї команди, котра команда намалює, відгадає швидше, та й виграла.

3) «Поясни слово». Студент виходить до дошки і сідає обличчям до аудиторії, за спиною в нього дошка, на якій викладач пише слово, яке інші студенти мають йому пояснити. Під час описування слів студенти мають використовувати означальні речення. Таким чином тренуються ще граматичні конструкції.

4) Гра «Хто я?». Студенти отримують картки з малюнками, вдягають на голову спеціальний обруч із картою чи просто показують її своїм одногрупникам. Кожен має вгадати, що або хто зображений на його картці. Треба ставити навідні питання, щоб відгадати.

5) Гра «Табу». Ця настільна гра є дуже популярною в Німеччині. Суть гри полягає в описуванні слів на картці за певний час (дві хвилини).

На кожній картці чотири слова, а нижче подані слова-табу, які під час опису не можна використовувати. Дуже цікава, динамічна гра, що тренує навички мовлення, закріплює вивчений лексичний матеріал.

6) Гра «Поле чудес». Ця гра також слугує для контролю лексики з теми, що вивчається. Модератором виступають самі студенти по черзі. Гра розрахована на початковий рівень вивчення іноземної мови.

7) Гра «Прикрась слово». Група ділиться на дві команди. Кожній команді дається слово на картці (іменник), до якого треба підібрати якомога більше прикметників. Виграє та команда, що набрала найбільшу кількість відповідних прикметників. Для більш високого рівня ця гра має бути ускладнена зіставленням зв'язного тексту з використанням підібраних слів. Виграє команда, чий текст написаний цікаво та з найменшою кількістю або взагалі без помилок.

8) Гра «Мемо». Студенти діляться на три групи. Кожна група отримує комплект карток, на яких записані прикметники. Спочатку треба розподілити картки між собою, підібрати до кожного прикметника антонім, кожен студент має прочитати кілька разів антонімічні пари. Потім картки перемішуються та перевертаються. Студенти кожної групи по черзі мають відкривати дві картки, щоб знайти відповідні. Хто назбирає більше пар, той виграв. Ця гра сприяє не лише вивченню лексики, а й тренуванню пам'яті.

Кожна гра несе позитивні емоції, тому дуже важливо на занятті розподіляти час таким чином, щоб наряду з повторенням вивченого матеріалу на початку пари, знайомством із новою лексикою та граматиною всередині, виділяти наприкінці приблизно 15 хвилин для лексичних ігор для кращого засвоєння нових та повторення вже знайомих слів.

Висновки. Таким чином, у результаті такої методики виникає стійкий інтерес студентів до занять, закріплення пройденого лексичного матеріалу й активізація його використання в усному мовленні. Безумовно, усе це вимагає творчого підходу, терпіння, додаткового часу на підготовку й певного рівня знань і підготовки студентів. Комунікативний метод має, безумовно, багато переваг, але і низку недоліків. Тому неодмінно на заняттях викладач має комбінувати різні методи наряду з комунікативним, а саме граматику-перекладний, аудіо-візуальний. Види діяльності, що активно впроваджуються в процес навчання іноземних мов сучасної вищої школи, переконливо свідчать про наявність тенденцій до використання розвивального навчання, переорієнтації його видів із предметного до мотиваційного аспекту.

Перспективою подальшого дослідження може бути підготування спецкурсу для студентів спеціальності «Філологія» для прискореного оволодіння німецькою мовою шляхом комбінування комунікативного як основного, граматику-перекладного та аудіо-візуального методів навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Becker J. Theoretical issues in natural language processing. Cambridge: Mass., 1974. P. 70–73.
2. English for Primary Teachers : a handbook of activities and classroom language / M. Slattery, J. Willis. Oxford University Press, 2009. 148 p.
3. Hadfield J., Hadfield Ch. Introduction to teaching English. Oxford Univ. Press, 2008. 176 p.
4. Harmer J. The practice of English Language teaching. Longman, 2004. 371 p.
5. Иванченко А.И. Практическая методика обучения иностранным языкам. Санкт-Петербург : КАРО, 2016. 256 с.
6. Леонтьева Д.А. Психология смысла. Природа, структура и динамика смысловой реальности. Москва : Высшая школа, 1999. 257 с.
7. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі : підручник / О.Б. Тарнопольський, М.Р. Кабанова. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. 256 с.
8. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. / за загальн. ред. С.Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.
9. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: Курс лекцій / Бігич О.Б. та ін. ; за ред. С.Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2011. 344 с.
10. Нові виміри сучасного світу : матер. II Міжнародної Інтернет-конференції, Мелітополь, 2006. С. 23–25.
11. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. Москва : Просвещение, 1991. 223 с.
12. Пентилюк М.І., Маруніч І.І., Гайдаєнко І.В. Ділове спілкування та культура мовлення. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 224 с.
13. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ, 2004. 192 с.

14. Почепцов Г.Г. Паблик рилейшинз, или как успешно управлять общественным мнением. Москва: Центр, 2005. 349 с.
15. Разинкина Н.М. Стандартные фразы повседневного общения. Русско-английские соответствия : краткий справочник. Москва : Астрель, 2008. 350 с.
16. Сурженко О.Ю. Коммуникативная методика против традиционного метода обучения иностранному языку. *Педагогика: традиции и инновации* : материалы VI международной конференции Челябинск : Два комсомольца, 2015. 271 с.
17. Тарнопольський О.Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти. Київ : ІНК ОС, 2006. 248 с.
18. Хмилярчук Н.С. Коммуникативный подход при обучении иностранного языка. *Молодой ученый*. 2013. № 9. С. 421–424.